

DOI 10.54596/2309-6977-2021-4-46-61

ЭОЖ 378.14.015.62

ҒТАМА 15.21.51

ЭМОЦИОНАЛДЫ ИНТЕЛЛЕКТ БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІНІҢ ҚҰРАМДАС БӨЛІГІ РЕТІНДЕ

Мурзалинова А.Ж.^{1*}, Омарова М.Т.², Айтымова А.Н.³

**КЕАҚ «М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті», Петропавл,
Қазақстан Республикасы*

**E-mail: M_alma60@mail.ru*

Аңдатпа

Эмоционалды денсаулықтың нашарлауы байқалатын күрделі қоғамда 6B01101 «Педагогика және психология» бағыты бойынша білім алушылардың эмоционалды интеллектісін дамыту мәселесі өзекті болып табылады.

Мәселе, ЖОО білім беру үдерісінде когнитивті көзқарастың басым болуы мен эмоционалды өзін-өзі реттеумен байланысты білім мен құзыреттіліктерге деген сұраныстың артуымен байланысты.

Мақалада М. Қозыбаев ат. Солтүстік Қазақстан университетіндегі өткізген зерттеу материалдары ұсынылған. Оның мақсаты – болашақ педагог-психологтардың эмоционалды интеллектісін дамыту бағдарламасын әзірлеу, негіздеу және енгізу.

Ғылыми-педагогикалық зерттеу әдіснамасының шолу, әлемдік тәжірибені талдау және бенчмаркинг, педагогикалық бақылау, сауалнама және эксперимент, бақылау және өлшеу сияқты әдістерін ұстану бірқатар нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік берді. Нәтижелер: 1) кәсіби-педагогикалық қалыптасу ерекшеліктерін ескеретін, білім алушылардың эмоционалды интеллект параметрлеріне сәйкес және конструктивті дамытуға ұсынылған бағдарламаның белгіленген ықпалымен; 2) білім алушылардың психологиялық әл-ауқаты мен академиялық жетістіктері үшін эмоционалды интеллект ресурстарын нақтылаумен; 3) кәсіби қарым-қатынас ортасында эмоционалды өзін-өзі реттеудің ең тиімді стратегияларын анықтаумен байланысты.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы ЖОО білім алушылары мен болашақ мектеп психологының эмоционалды интеллект профилінің әлеуметтік-педагогикалық ынтымақтастықтың академиялық ортасы мен мектеп қоғамдастығының ортасында көріну ерекшеліктерін нақтылаумен анықталады.

Зерттеу нәтижелері бойынша қорытынды тұжырымдалды: Эмоционалды интеллект параметрлерін дамыту педагогтің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруға конструктивті түрде сәйкес келеді, сонымен бірге өзін-өзі басқаратын білім алушының педагогикалық ойлауы мен жеке және кәсіби қасиеттерін арттыру үшін эмоционалды реттеу стратегияларын саналы және дәйекті қолдануды қамтиды.

Түйін сөздер: күрделі қоғам үшін білім беру, педагогтің кәсіби құзыреттіліктері, педагог-психологтарды кәсіби даярлау, эмоционалды интеллект, эмоционалды интеллектісінің профилі, өзін-өзі реттеу, эмоционалды оқыту.

ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ- ПСИХОЛОГОВ

Мурзалинова А.Ж.^{1*}, Омарова М.Т.², Айтымова А.Н.³

**НАО «Северо-Казахстанский университет имени М. Козыбаева», Петропавловск,
Республика Казахстан*

**E-mail: M_alma60@mail.ru*

Аннотация

В сложном обществе, где наблюдается хроническое ухудшение эмоционального здоровья, актуальна проблема развития эмоционального интеллекта обучающихся по направлению 6B01101 «Педагогика и психология».

Проблема обусловлена противоречием между преобладанием когнитивного подхода в образовательном процессе вуза и растущим спросом на знания и компетенции, связанные с эмоциональной саморегуляцией.

В статье представлены материалы исследования в Северо-Казакстанском университете им. М. Козыбаева, цель которого – разработать, обосновать и внедрить программу развития эмоционального интеллекта будущих педагогов-психологов.

Следование методологии научно-педагогического исследования, таким ее методам, как обзор, анализ мировой практики и бенчмаркинг, педагогическое наблюдение, анкетирование и эксперимент, контроль и измерение, позволили получить ряд результатов. Результаты связаны с: 1) установленным влиянием предлагаемой программы на согласованное и конструктивное развитие у обучающихся параметров эмоционального интеллекта, учитывающее особенности профессионально-педагогического становления; 2) уточнением ресурсов эмоционального интеллекта для академических достижений и психологического благополучия студентов; 3) определением наиболее эффективных стратегий эмоциональной саморегуляции в среде профессионального общения.

Научная новизна исследования определяется уточнением профиля эмоционального интеллекта студента вуза и будущего школьного психолога, особенностей проявления профиля в академической среде социально-педагогической коллаборации, а также в среде школьного сообщества.

По результатам исследования сформулирован вывод: Развитие параметров эмоционального интеллекта конструктивно согласовано с формированием профессиональной компетентности педагога и предполагает осознанное и последовательное применение самоуправляемым обучающимся стратегий эмоционального регулирования для педагогического мышления и наращивания личностно-профессиональных качеств.

Ключевые слова: образование для сложного общества, профессиональная компетентность педагога, профессиональная подготовка педагога-психолога, эмоциональный интеллект, профиль эмоционального интеллекта, саморегуляция, эмоциональное обучение.

EMOTIONAL INTELLIGENCE AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS-PSYCHOLOGISTS

Murzalinova A.Zh.^{1*}, Omarova M.T.², Aitymova A.N.³

**Non-profit limited company "M. Kozybayev North Kazakhstan University", Petropavlovsk,
Republic of Kazakhstan*

**E-mail: M_alma60@mail.ru*

Abstract

In a complex society, where there is a chronic deterioration of emotional health, the problem of developing emotional intelligence of students in the direction 6B01101 "Pedagogy and Psychology" is relevant.

The problem is caused by the contradiction between the predominance of the cognitive approach in the educational process of the university and the growing demand for knowledge and competencies related to emotional self-regulation.

The article presents the materials of a study at the M. Kozybayev North Kazakhstan University, the purpose of which is to develop, justify and implement a program for the development of emotional intelligence of future teachers-psychologists.

Following the methodology of scientific and pedagogical research, its methods such as review, analysis of world practice and benchmarking, pedagogical observation, questioning and experiment, control and measurement, allowed us to obtain a number of results. The results are related to: 1) the established influence of the proposed program on the coordinated and constructive development of students' emotional intelligence parameters, taking into account the peculiarities of professional and pedagogical formation; 2) the refinement of emotional intelligence resources for academic achievements and psychological well-being of students; 3) determination of the most effective strategies of emotional self-regulation in the environment of professional communication.

The scientific novelty of the study is determined by clarifying the profile of the emotional intelligence of a university student and a future school psychologist, the features of the profile in the academic environment of socio-pedagogical collaboration, as well as in the school community.

According to the results of the study, the conclusion is formulated: The development of the parameters of emotional intelligence is constructively coordinated with the formation of the professional competence of the teacher and involves the conscious and consistent application by self-controlled learners of emotional regulation strategies for pedagogical thinking and the building of personal and professional qualities.

Keywords: education for a complex society, professional competence of a teacher, professional training of a teacher-psychologist, emotional intelligence, emotional intelligence profile, self-regulation, emotional learning.

Кіріспе

Әр түрлі тапсырыс берушілер: адам, отбасы, ресми және бейресми қауымдастықтар, жұмыс берушілер, мемлекет – білім беруге түрлі талаптар қояды.

Түрлі талаптардың қатарына күрделі қоғамның қарым-қатынас саласында оның үлкен байланыс желісімен өзара әрекеттесуге және көптеген субъектілермен серіктестік қатынастарға түсуге мүмкіндік беретін жалпы – эмоционалды интеллект жатады.

Эмоционалды интеллект/emotional intelligence (бұдан әрі – ЭИ) – когнитивті қасиеттердің тұтастығымен қамтамасыз етілген, интеллектуалды анализ бен синтез арқылы өз эмоцияларын және басқа адамдардың эмоцияларын қабылдау, біріктіру, түсіну, рефлексивті басқару қабілеті.

Болашақтың құзыреттерінің жалпы қабылданған түсінігі ЭИ «машиналар жасай алмайтын» білім мен құзыреттіліктер тобына орналастырады. Бұл, тұрақты даму мүдделеріндегі білім беру үшін ЭИ-нің объективті түрде өсіп келе жатқан өзектілігін білдіреді (education for sustainable development).

Мұндай білім беру дербестеуге, шеттетуге, бөлінуге негізделген қазіргі қоғам мен адамның әлеуметтік табиғаты арасындағы қарама-қайшылықты жеңуді талап етеді. Бұл үшін ұсынылатын көзқарас – «біздің «адамилықпен» байланысты қабілеттерді дамыту: эмоционалды және әлеуметтік интеллект, шығармашылық қабілеттер, бірлескен жұмыс құзыреттері» [1]. Бұл көзқарас тұтас тұлғаны дамытуының эмоционалды, әлеуметтік және интеллектуалды аспектілерін үйлестіруге мүмкіндік береді.

Білім беру үдерісінде эмоционалды-әлеуметтік және когнитивті көзқарастарды интеграциялау ұжымдық оқыту сияқты challenge-бен сұранысқа ие.

Ұжымдық оқыту білім алушылардың өзін-өзі басқаруын талап етеді. ЭИ өзін-өзі басқаратын (self-managed), өзін-өзі реттейтін (self-regulated) білім алушылардың тиімді ресурстарының біріне айналады [2, 19-б.].

Болашақ қоғам үшін білім беру трендтеріне сәйкес біз *зерттеу гипотезасын* тұжырымдадық: егер болашақ мұғалімдердің кәсіби дайындығында білім алушылардың ЭИ-ін мақсатты және жүйелі түрде дамытса, онда бұл кәсіби құзыреттердің шынайы қалыптасуына көмектеседі, өйткені ол өзін-өзі басқаратын білім алушылардың ынталандырылған, тұлғалық-бағдарланған және сараланған серіктестік қарым-қатынасы жағдайында өтеді.

Біздің зерттеуіміздің мақсаты – 6B01101 «Педагогика және психология» білім беру бағдарламасы бойынша білім алушылардың ЭИ-сін дамыту (М. Қозыбаев ат. Солтүстік Қазақстан университеті) – аталған тұтас көзқарастың оқыту мазмұнын енгізіп негіздеуге мүмкіндік береді, бұл әсіресе болашақ мектеп педагог-психологтарына қатысты.

Мектептің басқару тобына кіретін осы мәртебедегі педагогтар, ең алдымен, оқушыларды оқыту, тәрбиелеу және дамыту процестеріне ЭИ-нің мақсатты және үздіксіз интеграциясын сүйемелдей алады.

Біздің зерттеуіміз келесі қарама-қайшылықтарды шешуге бағытталған:

- ЭИ-сі дамыған педагогтардың сұраныста болуы мен оларды кәсіби даярлауда когнитивтік тәсілдердің басым болуы арасында;

- педагогтің кәсіби құзыреттері құрылымында ЭИ-ні қалыптастыру қажеттілігі мен тиісті ғылыми-әдістемелік негіздердің жеткіліксіз зерттелуі арасында;

- ЖОО-да білім беру үдерісін әдістемелік сүйемелдеу мен психологиялық-педагогикалық акцентуализация ЭИ-не назар аудара отырып, мамандандырылған бағдарламалардың болмауы арасында.

Шолу нәтижелері тақырыптың өзектілігін және зерттеудің маңыздылығын растайды.

Сонымен, ЭИ-нің өзін-өзі басқаратын болашақ педагогті қалыптастыру үшін маңыздылығына байланысты келесі ұстанымы бізге жақын: «ЭИ дамуының жоғары деңгейі бар ЖОО түлегі, ең алдымен, эмоционалды қызметінің толық құрылуымен өзінің болашақ кәсіби іс-әрекетін өздігінен талдауға дайын өзін-өзі жүзеге асыратын тұлға» [3, 6-б.].

Басқа зерттеуде, қазақстандық ғалымдар эксперименттік жұмыстың соңғы кезеңіне өз респонденттерін қатыстырды: Л. Гумилев ат. ЕҰУ-нің 40 білім алушы және Қ. Жұбанов ат. Ақтөбе университетінің 46 білім алушы (барлығы – болашақ әлеуметтік педагогтар) – сұхбат сұрақтарына жауап берді. Оның мақсаты – эмоционалды құзыреттіліктің жоғарылауы оқу процесіне, білім алушылардың тәртібі мен үлгеріміне, сондай-ақ олардың басқалармен қарым-қатынасына әсер еткенін тексеру [4]. Сұхбатқа сәйкес, эмоционалды интеллект бойынша оқыту білім беру үдерісінің сапасын арттырды. Сонымен қатар, білім алушылардың өздерінің және басқа адамдардың эмоционалды реакциялары мен эмоционалды күйлерін жақсы түсінетіндіктерін жеткізді. Олар жасаған басқа бақылауларға басқа адамдармен қарым-қатынасты және сыныптағы тәртіпті жақсарту кіреді, нәтижесінде оқу үлгерімі жақсарады.

Жоғарыда келтірілген позицияны келесі қағида тереңдетеді: «Эмоционалды интеллекттің әртүрлі деңгейлері бар білім алушылардың психологиялық әл-ауқатының профильдері ерекшеліктерге ие. Эмоционалды интеллект деңгейіне ең үлкен сезімталдықты психологиялық әл-ауқаттың компоненттері «басқалармен жағымды қарым-қатынас», «қоршаған ортаны басқару», «өзін-өзі қабылдау» көрсетеді [5, 8-б.]. Бұл диссертациялық зерттеуде, ЭИ-тің білім алушылардың психологиялық әл-ауқатына әсері анықталды, оны біздің ұстанымымыз үшін сындарлы деп санаймыз: «Білім беру үдерісінің субъектілері ретінде білім алушылардың толыққанды тұлғалық қалыптасуы үшін, ЖОО-да кәсіби дайындауда өздерінің ішкі әлеуетін жүзеге асыру маңызды.

Ғылыми қоғамдастықта білім алушылардың психологиялық әл-ауқатын қалыптастырудағы аффективті компоненттің маңыздылығына баса назар аудара отырып, біз, эмоционалды интеллектіні жеке тұлғаның эмоционалды саласының дамуын сипаттайтын құбылыс ретінде, білім алушылардың психологиялық әл-ауқатына әсер ететін фактор ретінде қарастырылуы мүмкін деп санаймыз» [5, 12-13-б.].

Сонымен, ЭИ-ні тұтас және кешенді оқыту бағдарламалары негізінде мақсатты түрде оқытуға болады. Antonella D'Amico және Alessandro Geraci оқытушылар және оқушылар арасында эмоционалды хабардарлықты жақсартуға бағытталған, мектептердегі эмоционалды және метаэмоционалды интеллект мәдениетін ілгерілетуге бағытталған «Мектептердегі метаэмоциялар» эксперименталды түрде сыналған бағдарламасын ұсынады [6]. Келтірілген ғалымдардың тұжырымдары қызығушылық тудырады: «Мектептердегі метаэмоциялар» бағдарламасының жақсы тренерлері болу

үшін, мұғалімдер әдісті қолдану үшін қажетті теориялық білімге ие болып қана қоймай, сонымен қатар «қалай болу керектігін» біліп, оқушылардың өз мінез-құлқы арқылы имитациялық оқуын күшейтуі керек. Олар бір жағынан эмоционалды әлеммен байланысын, екінші жағынан эмоцияларды басқару және оларды басып қалмау қабілетін көрсетулері керек. Біздің ойымызша, ЭИ, субъектілері бір-бірін эмоционалды түрде ынталандыратын психологиялық жайлы білім беру ортасында дамиды.

ЭИ күрделі құрылымын ескере отырып, біздің зерттеуіміз үшін әр түрлі дайындық бағыттары бойынша оқитын ЖОО білім алушыларында ЭИ ерекшелігі туралы эксперименттік материалдар маңызды болып табылады [7]. Сонымен, келесі қорытынды жасалды: «Эмоционалды интеллект құрылымындағы айырмашылықтарды талдау әр түрлі бағыттағы білім алушылардың эмоционалды интеллект көрсеткіштері бойынша статистикалық тұрғыдан ерекшеленетінін көрсетті. Дайындықтың медициналық бағыттарында оқитын білім алушылардың тұлғааралық эмоционалды интеллектісінің даму деңгейі жоғары екендігі анықталды, ал оқытудың педагогикалық бағыттарында оқитын білім алушылардың өз эмоцияларын көрсетуге және түсінуге байланысты ішкі эмоционалды интеллектісінің жоғары дамуы анықталды» [7, 140-б]. Бұл тұжырым біздің зерттеуіміздің өзектілігін растайды. Ол, болашақ педагог-психологтардың эмоцияларды сезіну және ынталандыру қабілетіне, бір әлеуметтік және кәсіби саладағы адамдармен қажетті өзара әрекеттесуге негізделген табысты әлеуметтік-кәсіби бейімделуі үшін ЭИ дамуына байланысты.

Білім берудің цифрлық трансформациясы сияқты, пандемия (COVID-19) жағдайындағы қазақстандық білім берудің сыни тәжірибесі, ЭИ цифрлық білім беру құралдары арқылы дамуына назар аударады. Осыған байланысты біз, электронды курсты жасаушы өзінің мінез-құлқын модельдейтін, оқу процесін басқаратын және осылайша білім алушылардың дамуына көмектесетін цифрлық ортаны қолдану тәжірибесіне қызығушылық танытамыз [8].

Parisa Abdolrezapour және Nasim Granbari виртуалды оқыту жағдайында оқушылардың үлкен күйзелісі туралы айта отырып, оларды ағымда басқаруға үйретуді ұсынады. Жүргізілген эксперименттің нәтижелері мынаны растайды: ағымның жағдайы – ЭИ деңгейінің ең жоғары нәтижесі; оны өзін-өзі тану, өзін-өзі басқару және әлеуметтік қатынастар дағдылары арқылы эмоцияларды реттеу арқылы басқаруға болады [9].

Әлеуметтік дағдылармен [10], қарым-қатынас түрлері және тұлғааралық қатынастарға қанағаттану дәрежесімен [11], өзіндік білім алумен [12], білім алушылардың ЖОО бейімделуі және олардың академиялық жетістіктерімен [13], білім алушылардың аффективті және когнитивті қатысу деңгейі [14], ЖОО білім алушыларының оқуға мотивациясы [15], білім алушылардың эмоционалды күйзелісімен [16] байланысын түсіндіретін ЭИ зерттеулерінің едәуір санына қарамастан, оның педагогтің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруға әсері мен болашақ педагог-психологтарда дамуының ғылыми-әдістемелік негіздері жеткілікті зерттелмеген.

Сонымен, зерттеулерге шолу біздің зерттеуіміздің даму траекториясын нақтылауға, оның мазмұнын, тұжырымдамалық ережелері мен нәтижелерін анықтауға мүмкіндік береді.

Зерттеу материалдары және әдістері

Біздің зерттеуіміз эмоционалды интеллектіні жекелей емес, мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің құрылымында дамуын болжайды. Кәсіби құзыреттіліктер педагогтің қызмет сапасына және сәйкесінше білім сапасына тікелей әсер етуіне байланысты бұл тұжырымдаманың көптеген түсініктемелері бар. Біз оларды талдауды мақсат етпейміз.

Бірақ шетелдік ғылымдағы көзқарас біз үшін тұжырымдамалық мәнге ие, мұнда педагогтің кәсіби құзыреттілігі өз білім алушыларына, олардың ата-аналарына, әріптестеріне тигізетін пайдасының өлшемімен анықталады.

Болашақ педагог-психологтарды даярлауда педагогикалық бағыттағы факультеттер білім алушылар үшін сыпайылық пен салауатты жұмыс ортасын дамыта отырып, эмоционалдық қиындықтарымен күресу үшін жеке дағдылардың толық жиынтығын ұсынуы керек. Бұл зерттеу жұмысында болашақ педагог-психологтарды даярлау оқу бағдарламасына ЭИ компоненттерін интеграциялаған оқытушылардың тәжірибесі қарастырылды.

Педагогтің кәсіби құзыреттілік құрылымында ЭИ-ні қарастыру бізге келесі мүмкіндіктерді береді:

- ЭИ-нің басқа педагогикалық құзыреттіліктермен өзара іс-қимылының ерекшеліктері кем дегенде 2 аспектіде белгіленуі керек:

а) ЭИ ЖОО-ның білім беру ортасында эмпатия, толеранттылық, коммуникабельділік, руханилық және басқа да қасиеттердің көріністерін ынталандырған кездегі кәсіптік даярлықтың әлеуметтік-гуманитарлық сипаты;

б) ЭИ академиялық және кәсіби жетістіктерге қолдау көрсету кезіндегі ЖОО-да оқыту қызметінің сапасы және болашақ педагогикалық қызмет ретінде;

- тұтас білім беру тәжірибесі және тұлғаның дамуына жаһандық көзқарас шеңберінде болашақ педагог тұлғасының зерттелетін сапасын дамытуда психологиялық және педагогикалық тәсілдерді интеграциялау;

- ЭИ негізінде кәсіптік даярлық сапасын арттырудың бағыттарын, шарттарын және құралдарын айқындау.

Біздің зерттеуіміз 6B01101 «Педагогика және психология» дайындық бағытының 3-4 курс білім алушыларына бағытталған. Солардың ішінен респонденттерді сапалық-сандық талдауының жалпыланған деректерін келтіреміз (01.09.2022 ж. бойынша):

Жынысы: ер-4; әйел -22 (зерттеушілер Antonella D'Amico, Alessandro Geraci анықтауы бойынша: өздерінің эмоционалдық қабілеттерін қыздар төмен бағалайды, ал ұлдар асыра бағалайды [6].

- Жас: 21- 1; 22-11; 23 – 8; 24 -3; 27-1; 29-2 білім алушылар;

- Тұрғылықты жері: қала-7; ауыл-19 білім алушылар;

- GPA: 3,5 – 8; 3,6 – 5; 3,7 – 7; 3,8 -6 білім алушылар.

- Отбасы құрамы бойынша (отбасындағы балалар саны): жалғыз бала-1; отбасында 3 балаға дейін тәрбиеленеді – 16; отбасында 3 баладан жоғары тәрбиеленеді-9.

Сапалық және сандық талдау кезінде біз респонденттердің GPA-мен таныстық, өйткені соңғы онжылдықтардағы зерттеулер оқу үдерісінің тиімділігінің негізгі критерийі ретінде қарастырылатын білім алушылардың ЭИ және GPA негізгі сипаттамаларының өзара байланысын көрсетті.

Сонымен, ЖОО мен мектепте оқыту білім алушының құндылығындағы құзыреттілікті «ілгерілетуі» керек. Осыған байланысты біз жоғары білім беруді дамытуда жоғары әлеуметтік жауапкершілігі бар тұлғаны қалыптастыру үшін интегралды академиялық, зерттеушілік және әлеуметтік GPA мойындау сияқты басымдықты қолдаймыз. Эксперимент режимінде ЖОО білім алушыларының интегралды, әлеуметтік GPA енгізу жөнінде Ереже бекітілді [17].

Эмоционалды интеллект деңгейі жоғары білім алушы өзін және айналасындағыларды жақсы түсінуге, академиялық жетістіктер үшін өз ресурстарын

түсінуге мүмкіндік береді. Сондай-ақ, болашақ педагог-психологтардың ГРА академиялық бөлігі стресстік факторларды бөлу мүмкіндігімен және оларды жеңу қабілетімен анықталады. Эмоционалды интеллект білім алушылардың сабақтағы мінез-құлқын қалай басқаратынына, оқудағы қиындықтарды қалай жеңетініне, қандай да бір оқыту стратегиясына қанша күш жұмсайтынына, стресске қаншалықты төзімді екеніне және өз бетінше шешім қабылдауға қабілеттілігіне әсер етеді.

Зерттеу жұмысының *анықтау* кезеңінде зерттеу әрекеттері білім алушылардың эмоционалды интеллект деңгейін диагностикалауға бағытталған. Әдістеме бастапқы және соңғы диагностиканы жүргізу үшін бірнеше рет қолданылды.

Эмоционалды интеллект ең танымал әдістердің бірі Холл эмоционалды интеллект тестімен (EQ test) өлшенді [18]. Бұл тестте келесі эмоционалды аспектілерге (эмоционалды құзыреттіліктерге) назар аударылады: эмоционалды хабардарлық, өз эмоцияларын басқару, өзін-өзі ынталандыру, эмпатия мен басқа адамдардың эмоцияларын тану. Бұл әдіске жүгіну оның кең қолданылуымен және эмоционалды интеллектті бес өлшем бойынша бағалаудың кешенді тәсілімен байланысты болды.

Зерттеу жұмысының бақылау кезеңінде эмоционалды интеллект бойынша сауалнама жүргізілді [4, 854-б.]. Бұл сауалнаманың мақсаты эмоционалды құзыреттіліктің жоғарылауы білім алушылардың оқу процесіне, тәртібі мен үлгеріміне, сондай-ақ олардың басқалармен қарым-қатынасына әсер еткенін тексеру болды.

Болашақ педагог-психологтардың эмоционалды интеллектісі олардың кәсіби дамуының маңызды факторы болып табылады. Психологиялық-педагогикалық тәжірибеде кездесетін қиындықтарды кешенді шешуге, эмоционалды интеллектті жақсарту бағыттарын, ресурстары мен құралдарын анықтауға мүмкіндік берді.

Зерттеу нәтижелері

Зерттеу жұмысының анықтау кезеңінде Н. Холлдың «Эмоционалды интеллект» әдістемесі арқылы алынған нәтиже 1-ші суретте көрсетілген.

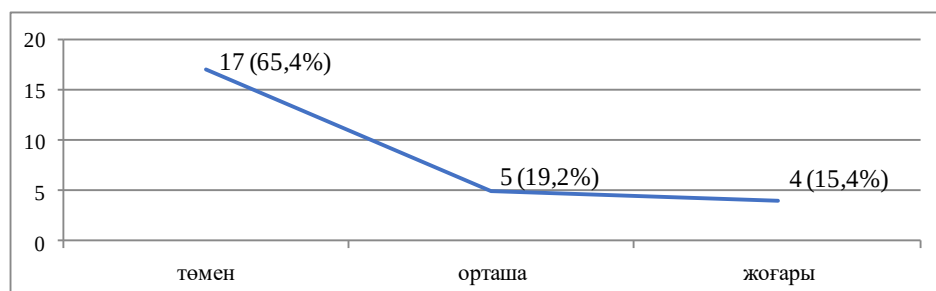
Сурет 1. Анықтаушы кезеңінің эмоционалды интеллект шкалалардың нәтижесі
(Н. Холлдың «Эмоционалды интеллект»)

Эмоционалды интеллект шкалалардың ішінде «Басқа адамдардың эмоцияларын тану» (23%), яғни басқа адамдардың эмоционалды жағдайына әсер ету қабілеті, сондай-ақ «Эмоциялық хабардарлық» шкаласы бойынша (30,7%), ол сол нақты эмоцияларды, адам сезінген сәтте және не үшін екені түсінетіні жоғары деңгейде анықталынды.

Эмоционалды интеллект шкалалар арасындағы білім алушыларда орташа деңгей «Өзін-өзі ынталандыру» шкаласы бойынша (15,3%), яғни оладың эмоцияларын еркін

басқару мен «Эмпатия» (19,2%), яғни өзге адамдардың жан дүниесін түсіну мен жай-күйін ұғыну қабілеттілігі бойынша көрсетті.

Білім алушылардың төменгі деңгейді «Өз эмоцияларын басқару» шкаласы бойынша (11,5%), яғни ол эмоцияларын жақсы басқара алмай, жиі эмоциялар оларды басқарады деген қорытынды жасалынды. Зерттеу жұмысының анықтау кезеңінде алынған нәтижелер 2-ші сурет түрінде көруге болады.

Сурет 2. 6B01101 «Педагогика және психология» білім беру бағдарламасы бойынша білім алушылардың эмоционалды интеллект деңгейінің көрсеткіштері

Бақылау және эксперименттік топтарды саралау критерийі эмоционалды интеллекттің деңгейлік сипаттамалары болды. Нәтижелерді талдау кезінде мына көрсеткіштер анықталынды: білім алушылардың 65,4%–ы төмен деңгейді көрсетті, яғни олар көп уақытын қиын және мәселелі жағдайларда теріс психологиялық жағдайлармен күресуге жұмсайды. Негізгі айырмашылық - эмоционалдық тұрақсыздық, сенімділіктің төмендеуі, оқытушылардың ескертулеріне жоғары сезімталдық, мотивацияның төмендеуі. Бұл адамдар өмірде күрт өзгерістерге бейімделуге тырысуы керек.

«Эмоционалды интеллект» бойынша білім алушылардың 19,2%–ы орташа деңгейді көрсетті, яғни білім алушы басқа адамның ағымдағы эмоционалды жағдайына саналы түрде түсіністікпен қарайды. Бірақ аз дәрежеде олар өздерінің эмоцияларын басқара алады. Негізгі ерекше қасиеттер рухтың беріктігін және мүмкін қиындықтарға қалыпты қарау қабілетін қамтиды.

Білім алушылардың 14,4%–ы эмоционалды интеллект бойынша жоғары деңгейін көрсетті, яғни олар жағдайға тез бейімделу қабілетімен сипатталады, жеңілістерге сабырлы түрде қарайды, басқаларға төзімділік пен ымыраға бейімділікті көрсетеді. Олардың өзін-өзі бағалауы, жоғары өнімділігі және эмоционалды тұрақтылығы бар.

Осы 2-ші суретке сүйене отырып, біз жүргізген экспериментке қатысқан орташа есеппен алынған 84,6% білім алушылардың эмоционалды интеллект деңгейі жеткіліксіз дамығанын, яғни олардың өзінің және басқалардың эмоцияларын түсініп басқаруы қиынға соғады деген қорытынды жасауға болады. Алынған деректерді ескере отырып, біз «Эмоциялар калейдоскобы» түзету және дамыту бағдарламасын ұсынамыз.

Алдағы жұмыс эмоционалдық интеллект деңгейі орташа және төмен 22 білім алушыларға арналған түзетушілік-дамыту бағдарламасын әзірлеуге бағытталған. Топтың құрамына эмоционалды интеллект деңгейі жоғары көрсеткен білім алушылар кірмеді, өйткені «Эмоциялар калейдоскобы» атты түзетушілік-дамыту бағдарламасының мақсатына сәйкес келмейді.

Бағдарлама шеңберіндегі барлық формалар, білім алушылардың эмоционалды мінез-құлқы туралы хабардарлығын арттыруға және өз эмоцияларын анықтау, түсіну және басқару қабілеттерін дамытуға арналған. Бұл қабілеттер басқа адамдармен табысты қарым-қатынас орнатуға көмектеседі.

Бұл бағдарлама төрт модульден тұрады:

Модуль 1. Өз эмоцияларын тану. Бұл модуль өз эмоцияларын танып, ойлауды жеңілдету үшін эмоцияларды қалай қолдануға болатындығын үйретуге арналған (эмоционалды жеңілдету). Қатысушылардан белгілі бір эмоционалды күйде болған кездегі физикалық сезімдерінің жиілігін бағалау сұралды. Мысалы, ашық көздер мен ашық ауыз тандануды білдіреді, ал денеде салқындық сезімі көңілсіздікті білдіреді.

Модуль 2. Эмоцияларды басқару. Бұл теория мен практиканың үйлесімі. Теориялық бөлім негізгі эмоцияларды сипаттаудан басталады: қорқыныш, қуаныш, қайғы, жиіркеніш, ашу және таңдану. Әр эмоцияның сипаттамасы мимика қарқындылығының үш деңгейін бейнелейтін схемалық иллюстрациямен бірге жүреді. Жиынтық кестеде әдетте әрбір негізгі эмоциямен байланысты себептер, типтік физикалық көріністер және ойлар берілген.

Модуль 3. Эмоцияларды түсіну. Эмоцияларды анықтау жаттығуларынан тұрады. Біріншіден, білім алушылар өздерінің эмоционалдық күйлері жайлы сапалы және сандық кері байланыс беруді үйренеді. Осыдан кейін олар басқалардың эмоцияларын бағалайды.

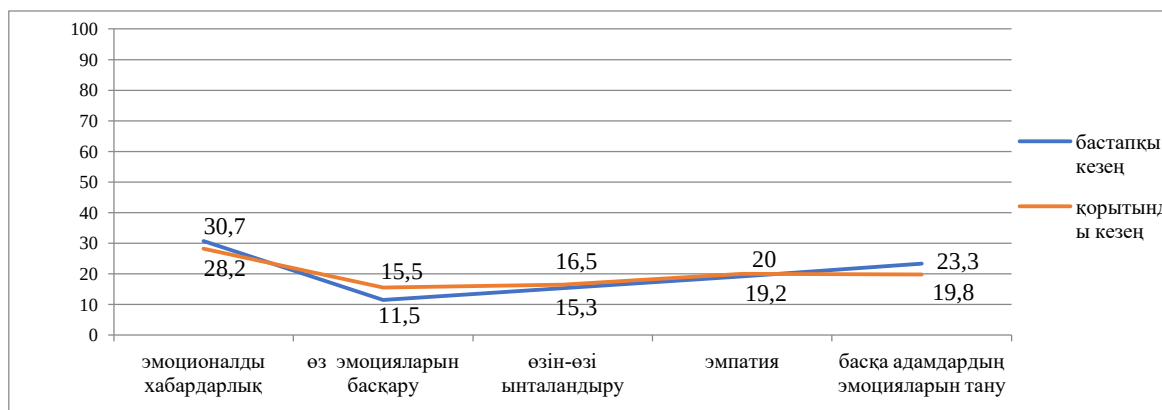
Модуль 4. Өзін-өзі ынталандыру. Модуль өзін-өзі ынталандыру, өзіне және басқаларға белгілі бір эмоцияларды тудыру қабілетін дамытуға бағытталған. Мысалы, осы мақсатқа жету үшін білім алушыға төрт эмоцияның (сын есімдердің) тізімі ұсынылады. Бағыттаушы сұрақтар білім алушыға сипатталған эмоцияны бастан өткерген жағдайға енуге көмектеседі. Білім алушыларға оларды осы күйге не әкелгенін еске түсіру, сол кездегі сезімдерін, дыбыстары мен визуалды бейнелерін және жағдайдың өзін барлық бөлшектермен сипаттау тапсырылды.

«Эмоциялар калейдоскобы» түзетушілік-даму бағдарламасына енгізілген әдіс-тәсілдер: психологиялық тренингтер мен әдістер, арт-терапия, эмпатия картасы-Empathy Map Canvas, мәселелік жағдаяттар, музыкалық терапия, психогимнастика, мінез-құлық терапиясы, пікірталас әдістері, жобалық жұмыстар, сондай-ақ өзін-өзі реттеу әдістері мен тәсілдері.

«Эмоциялар калейдоскобы» түзетушілік-дамыту бағдарламасын іске асыру барысында білім алушылардың ЭИ тұлғааралық құрылымдық компонентіне көп назар аударғанын және үлкен қызығушылық көрсеткенін байқадық. Бұл, нәтижеге жету үшін топтық жұмыс дағдыларын қажет ететін бірлескен тапсырмаларды, жобаларды орындайтын, қоғамдық іс-шараларға қатысатын, бір сөзбен білім алушылардың бір-бірімен үнемі тығыз қарым-қатынаста болуын қамтамасыз ететін топтық оқыту түріне байланысты болуды айтамыз. «Эмоциялар калейдоскобы» түзетушілік-дамыту бағдарламасының соңында әрбір білім алушыда өз сезімдерін түсіну, өзіндік себептерді анықтау қабілеті сезілді, білім алушылар бір-бірін жақсы сезінді, бір-бірін тыңдауды және естуді үйренді, мейірімділік пен түсіністікке ие болды. «Музыкалық терапия» әдісі арқылы олар өз сезімдерін белсендірді, қолайсыз көзқарастар мен қатынастарды жеңді, эмоционалды жағдайды жақсартты. Психогимнастика әдісін қолдана отырып, білім алушылар уайымдау сезімін, эмоционалдық күйін, қозғалыс, мимика, пантомимика арқылы мәселелерін білдіреді. Пікірталас әдістері кезінде білім алушылар өздерінің сезімдері мен эмоцияларын белсенді түрде көрсетті, туындаған жағдайларға деген көзқарастарын едәуір кеңейтті, одан шығудың жолын іздеді және жауапкершілікті өз мойнына алып, өздерін сол қалпында қабылдауға үйренді. Бағдарламаның соңында білім алушылар топтарға бөлініп, өзекті де қызықты тақырыптар бойынша жоба жұмыстарын қорғады. Қорғау барысында, бойларында байқалған динамикалық өзгерістер мен қалыптасқан дағдылары жайлы өз ойларымен бөлісті.

«Эмоциялар калейдоскобы» атты түзетушілік-дамыту бағдарламасын жүзеге асырғаннан кейін білім алушылардың ЭИ-нің деңгейін тексердік. Ол үшін Н. Холлдың «Эмоционалды интеллект» сауалнама әдісін қолдана отырып, ЭИ-тің орташа және төмен деңгейін көрсеткен білім алушылармен бақылау диагностикасын жүргіздік.

Төменде зерттеу жұмысының бастапқы және қорытынды кезеңдерінде алынған мәліметті Н. Холлдың «Эмоционалды интеллект» әдістемесінің шкалалар нәтижесі салыстырмалы түрде 3-ші суретте көрсетілген.

Сурет 3. Анықтаушы және қорытынды кезеңдерінің эмоционалды интеллект шкалалардың салыстырмалы анализі (Н. Холлдың «Эмоционалды интеллект»)

3 суретте көрсетілгендей эмоционалды интеллект шкалалардың ішінде «Өз эмоцияларын басқару» шкаласы - 15,5%-ға айрықша өзгергенін байқауға болады. Зерттеу жұмысының анықтаушы кезеңінде көрсеткен нәтижесімен (11,5%) салыстырғанда 4%-ға өскенін байқауға болады. Ол білім алушылар өз эмоцияларын бақылап, стресстік жағдайларда өз эмоцияларын жақсы басқара алатынын мәлімдейді. Қалған шкалаларды салыстырғанда: «Эмоционалды хабардарлық» шкаласы 2,5%-ға өзгергені, «Өзін-өзі ынталандыру» шкаласы 1,2%-ға, ал «Эмпатия» шкаласы 0,8%-ға жоғарлағаны, «Басқа адамдардың эмоцияларын тану» шкаласы бойынша 3,5%-ға өзгергенін байқауға болады.

Зерттеу жұмысының анықтаушы және қорытынды кезеңдерінің эмоционалды интеллект деңгейлерінің көрсеткіштері төменде көрсетілген (1-ші кесте).

Кесте 1. Зерттеу жұмысының анықтаушы және қорытынды кезеңдерінің эмоционалды интеллект деңгейлерінің көрсеткіші

Эмоционалды интеллект деңгейлері	Деңгейлер бойынша бөлу			
	Эксперимент басы		Эксперимент соңы	
	26 білім алушы		22 білім алушы	
	Саны	%	Саны	%
Төмен	17	65,4	4	18,2
Орташа	5	19,2	7	31,8
Жоғары	4	15,4	11	50

Зерттеу жұмысының қорытынды кезеңінде Н. Холл «Эмоционалды интеллект» әдістемесі бойынша эмоционалды интеллекттің төмен деңгейін көрсететін білім алушылар саны – 4 (18,2%), орташа деңгейін көрсеткен - 7 білім алушы (31,8%), 11 білім алушы (50%) эмоционалды интеллекттің жоғары деңгейін көрсетті. 4-ші кестеде

келтірілген зерттеу жұмысының қорытынды нәтижелер эмоционалды интеллект деңгейлерінің зерттеу жұмысының анықтаушы кезеңінде алынған нәтижелерге қарсы айтарлықтай айырмашылықтары бар екенін айқын көрсетеді. Эмоционалды интеллект деңгейі жоғары көрсеткен білім алушылар, бастапқы деңгейге қарағанда, 34,6%-ға өскенін байқауға болады.

Арнайы құрастырылған түзетушілік-дамыту бағдарламасын оқытудан кейін барлық сынаққа қатысушыларда айырмашылықты анықтау үшін эмоционалды интеллект бойынша сауалнамадан өтті [4, 6.854]. Қатысушылардан бірнеше қосымша сұрақтарға жауап беру сұралды.

«Сіз білім беру үдерісінің сапасына қалай қарайсыз? Бұл оқытудан кейін өзгерді ме?» сұрағы бойынша келесі нәтижелер алынды: сауалнамаға қатысқандардың жартысынан көбі - 62% - білім беру процесіне оң көзқараспен қарайды және бағдарламаны игергеннен кейін өзгерістерді сезінді, ал 28%-ы оқуда аздап ілгерілеуді көрді және білім алушылардың 10%-ы оқу процесінде қиындықтарды көреді;

- сонымен бірге 76% оқудан кейін сыныптағы тәртіптің жақсарғанын көреді; 24% оқудан кейін сыныптағы тәртіптің жақсарғанын байқамады;

- «Осы оқу бағдарламасына қатысу сіздің білім алушылармен және әріптестеріңізбен қарым-қатынасыңызға әсер етті деп ойлайсыз ба?» сұрағы бойынша әрбір екінші (65%) дерлік «білім алушылармен қарым-қатынасқа оң әсер етті» деп атап өтті; 27% - байланысқа ашық бара бастағанын, қарым-қатынастағы кедергіні еңсергенін атап өтті; 8% - «мен үшін маңызды емес» жауабын таңдады;

- «оқу сабақтары оқудан кейін қызықты бола бастады ма?» деген сұраққа 81% пәндерге үлкен қызығушылық бар деп жауап берді, 19% «байқамадым» деп жауап берді;

- сауалнамаға қатысқандардың жартысынан көбі - 74% - өздерінің және басқа адамдардың эмоцияларын жақсы түсіне бастады, ал 26% «мен үшін маңызды емес» жауабын таңдады;

- «сіз оқудан кейін білім алушыларды жақсы түсінесіз бе?» сұрағына 69% өз құрдастарымен қарым-қатынастың жақсарғанын байқадық деп жауап берді, 24% прогресс бар екенін атап өтті, бірақ кедергілердің бар екенін көрсетті, 7% «мен үшін маңызды емес» жауабын таңдады;

- «оқудан кейін сізде қайшылықты жағдайлар болды ма?» сұрағы бойынша 57% «оқудан кейінгі қақтығыс жағдайлары жоқ», 43% «мәселенің сындарлы шешімімен қақтығыс жағдайлары бар» - деп жауап берді.

Осылайша, алынған деректерді талдау негізінде, деректерді төменнен жоғары көрсеткіштерге дейін шашырату бар деген қорытынды жасауға болады. Білім алушыларда ЭИ көрсеткішінің жоғары деңгейі басым екені анық көрінеді, бұл білім алушылардың эмоционалды интеллект тұлғалардың қанағаттанарлық деңгейдегі негізгі ерекше қасиеттер рухтың беріктігін және мүмкін қиындықтарға қалыпты қарау қабілетін қамтиды.

Сұхбат барысында әрбір қатысушы эмоционалды интеллект бағдарламасын болашақ педагог-психологтардың оқу бағдарламасына біріктірудің маңыздылығын растады. Нәтижелер қатысушылардың болашақ педагог-психолог мамандығының әлеуметтік табиғаты үшін ЭИ компоненттерінің қаншалықты маңызды екенін түсінуін көрсетті, бұл олардың педагогикалық бағыттағы бакалавриат бағдарламасына өзектілігін атап өтті.

Біздің эмоционалды интеллект бағдарламасының әдістері мен тәсілдері айқын нәтиже беретіні белгілі болды. Осы зерттеуге қатысушылардың барлығы эмоционалды интеллект бойынша оқыту бағдарламасын аяқтағаннан кейін эмоционалды интеллект деңгейінің жақсарғанын көрсетті. Сұхбатқа сәйкес, эмоционалды интеллект бойынша оқыту және білім беру үдерісінің сапасын арттырды. Сонымен қатар, студенттер эмоционалды реакциялар мен эмоционалды күйлерді, өздерінің және басқа адамдарды жақсы түсінетіндіктерін хабарлады. Олар жасаған бақылаулар басқалармен қарым қатынастың және топтағы тәртіптің жақсарғанын көрсетті [13, 51 б.].

Эксперименттік топтағы қайта диагностикалау нәтижесі бойынша оң динамика бар деген қорытынды жасауға болады, атап айтқанда: Н. Холл «Эмоционалды интеллект» әдістемесіне сәйкес білім алушылардың жоғары эмоционалды интеллект деңгейі 50% құрады. Эмоционалды интеллектісі жоғары деңгейлі білім алушы оқу, зерттеу және әлеуметтік жұмыстарын қатар алып жүріп, сол бағыттарда белсенділік көрсете біледі. Сонымен қатар, білім алушылардың өзін-өзі бағалауы және өзіне деген сенімділігі жоғары, тәуелсіз, өз өмірлеріне айтарлықтай қанағаттанады. Өзіне деген оң көзқарасы бар, олар әдетте басқаларды «қабылдайды», ал өзіне деген теріс көзқарас көбінесе басқа адамдарға деген сенімсіздік сезімімен үйлеседі.

Болашақ педагогтардағы эмоционалды интеллекттің жалпы жағдайын талдай отыра, «Эмоциялар калейдоскобы» түзетушілік-дамыту бағдарламасын оқығаннан кейін тұлғааралық және тұлғаишілік қарым-қатынас дағдылары айқын көрінгені байқалады. Өйткені, мықты эмоционалды реттеу және жақсы бейімделу үрдісі оқуға байланысты стрессті жеңу және оқуда табысқа жету үшін пайдалы. Ақырында, эмоцияларын жақсы басқаратын білім алушылар жақсы әлеуметтік қарым-қатынас орната алады. Өз кезегінде, олар әлеуметтік байланыстардың кең желісімен, сондай-ақ достықтың жақсы сапасымен байланысты табысты тұлғааралық басқаруды байқады. Аудиториядағы білім алушылар арасында әртүрлі әлеуметтік қатынастардың пайда болуы байқалды, бұл жақсы ынтымақтастық, топтық оқытудың жақсаруы, бір курста оқитындар жағынан үлкен қолдау және оқытушылармен қарым-қатынасты жақсарту үшін адекватты әлеуметтік ортаны ынталандырды.

Жүргізілген талдау эмоционалды интеллекттің қалыптасуына ықпал ететін жеке тұлғаның жеке психологиялық ерекшеліктерін дамытуға бағытталған, эмоционалды интеллекттің қалыптасуына жәрдемдесетін «Эмоциялар калейдоскобы» түзетушілік-дамыту бағдарламасын қолдану тиімділігі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Бағдарламада көзделген нысандар мен тәсілдер топта сенімді атмосфераны құруға, білім алушылар арасындағы қарым-қатынасты жақсартуға, ортақ мүдделерді табуға, өз мүмкіндіктеріне деген сенімділікке, тұлғааралық байланыстарды орнатуға, өзін-өзі басқара білуге және өзара әрекеттесуді сауатты құруға, топта қолайлы микроклимат құруға, эмоционалды шиеленісті жеңілдетуге ықпал етті. Сабақтарда білім алушыларда өзін-өзі және басқа адамдарды құрметтеуі дамып, өздерін еркін ұстай бастады.

Жалпы алғанда, зерттеуге қатысқан білім алушылар басқа адамның нақты эмоционалдық жағдайына жоғары жанашырлық танытты және олардың көзінше эмоциялар мен ескертулерді сәйкестендіруде қиындық көрді.

Қорытынды

Эмоционалды интеллект – бұл салыстырмалы түрдегі жаңа тұжырымдама. Демек, оның білім беру үдерісіне қысқа және ұзақ мерзімді әсерін зерттеу өте маңызды болып көрінеді.

Біздің зерттеуіміздің негізгі мақсаты - эмоционалды интеллектті оқытуды педагог-психолог студенттердің эмоционалды құзыреттілігіне олардың эмоционалды интеллект деңгейлерін оқытуға дейін және одан кейін өлшеу арқылы қалай әсер ететінін анықтау. Біз әзірлеген «Эмоциялар калейдоскобы» бағдарламасы болашақ педагог-психологтарын эмоционалды интеллекттісін дамытуға, атап айтқанда өзін-өзі тану және өзін-өзі дамытуды басқаруға, оқушылардың жеке қасиеттерді, тиімді қарым-қатынастарды, жеке өсуге деген ынтаны дамытуға және жетістіктерді бағалауға бағытталған.

Қазіргі білім беру ортасының трансформациясы негізінен жеке дамуға бағытталған. Оқу үдерісінің эмоционалды компоненті мамандарды даярлаудың ажырамас бөлігіне айналады. Жүргізілген диагностика болашақ педагог-психологтардың GPA (зерттеу, академиялық, әлеуметтік) эмоционалды интеллекттің дамуымен тікелей байланысты екенін көрсетті. Біздің ойымызша, бұл нәтиже болашақ түлектердің ЭИ одан әрі дамуының мүмкін әлеуеті ретінде қарастырылуы керек. Манап Қозыбаев атындағы СҚУ-нің «Педагогика және психология» кафедрасы (Петропавл қ.) болашақ педагог-психологтарды даярлау кезінде оқытушылар білім алушылардың ЭИ дамуына ықпал ететін оқытудың заманауи технологияларын, оның ішінде коммуникативтік ойындар мен вербалды және вербалды емес құзыреттілікті дамыту бойынша тренингтерді, жобалау жұмыстарын, коммуникативтік, интерактивті және перцептивті дағдыларды қолданады.

Сарапшылар психологиялық-педагогикалық қызметті ұйымдастыру, сенімге ие болу және сыныпта тәртіпті сақтау үшін, педагог-психологтар басқа адамдармен тиімді қарым-қатынас жасай алуы керек деп санайды. Сонымен қатар, жоғары эмоционалды интеллект педагогтерге өз жұмысына жауапкершілікпен қарауға, олардың эмоционалды фонындағы кез-келген өзгерістерді байқауға және қажет болған жағдайда түзетуге мүмкіндік береді.

Бұл зерттеудің мақсаты білім алып жатқан педагог-психологтарды ЭИ-і оқыту бағдарламасымен таныстыру және олардың эмоционалды прогресін бақылау болды. Нәтижелер бастапқы деңгейден айтарлықтай жақсарғанын көрсетті, оң бағалардың пайызы 50%-ға өсті. Барлық қатысушылар білім беру үдерісінің сапасы жақсарғанын атап өтті. Олар сондай-ақ білім алушылар арасында тәртіптің жақсарғанын, эмоцияларды жақсы түсіне бастағандарын мәлімдеді. Бұл нәтижелер білім берудегі эмоционалды интеллектті одан әрі зерттеу үшін құнды болуы мүмкін. Оларды әрі қарай психологиялық-педагогикалық жұмыстарда қолдануға болады. Осыған сәйкес, ұсынылған әдістеме мен нәтижелер болашақ педагог-психологтарды оқытудағы эмоционалды интеллекттің рөлін зерттеу үшін, сондай-ақ өз эмоцияларын жақсырақ түсіну мен бақылауды дамыту үшін, ұқсас оқу бағдарламаларын әзірлеу үшін пайдаланылуы мүмкін.

Білім алушылардың көпшілігі дамыған эмпатикалық қабілеттермен ерекшеленеді. Олар басқа адамдармен жақсы байланыс орнатып, ашық әңгімелесу барысында сенімді фон құру алатынды және қарым-қатынас үдерісінде ашықтық атмосферасын қалыптастырады. Мұндай қарым-қатынас каналы мінез-құлықтың ыңғайлы тәсілдерін қабылдауға мүмкіндік береді.

Мұндай білім алушылар (болашақта педагог-психологтар) айналасындағыларды сезіну және олардың эмоционалды жағдайын болжай алу қабілеттерімен ерекшеленеді.

Танымдық-зерттеу және әлеуметтік-білім беру қажеттіліктеріне назарларын аудара отырып, қызметін жаңа бастаған педагог-психологтардың педагогикалық қызметке дайындығы мен қабілеттеріне эмоционалды интеллект әсерін зерттеу нәтижелері анықтайды.

Осы тақырыпты зерттеу кезінде алынған нәтижелер нақты және білім берудегі эмоционалды интеллектті одан әрі зерттеу үшін құнды болуы мүмкін. Сонымен бірге еңбек психологиясы мен педагогикада да қолдануға болады. Осыған сәйкес, ұсынылған әдістеме мен нәтижелер болашақ мұғалімдерді оқытудағы эмоционалды интеллекттің рөлін зерттеу үшін, сондай-ақ өз эмоцияларын жақсырақ түсіну мен бақылауды дамыту үшін ұқсас оқу бағдарламаларын әзірлеу үшін пайдаланылуы мүмкін. Сонымен қатар, мақалада оқытушының эмоционалды интеллектісін арттыру болашақ педагог-психологтарды күрделі қоғамда әрі қарай оқыту және кәсіби қалыптастыру үшін пайдалы екендігі дәлелденді.

Әдебиет:

1. Лукша П., Кубиста Д., Ласло А., Попович М., Ниненко И. Образование для сложного общества // Доклад Global Education Futures (2014-2017 гг.) Перевод с английского: Agency for International Cooperation [Электрон. ресурс]. - 2018. - URL: <http://vcht.center/wp-content/uploads/2019/06/Obrazovanie-dlya-slozhnogo-obshchestva.pdf>.
2. Спенсер-Кейс Д., Лукша П., Кубиста Дж. Образовательные экосистемы: возникающая практика для будущего образования. - М.: Московская школа управления СКОЛКОВО и Global Education Futures, 2020, с. 170.
3. Васьбиева Д.Г. К вопросу о современных концепциях эмоционального интеллекта и факторах его формирования и развития у студентов вуза // Мир науки, культуры, образования. Серия «Педагогические науки» - 2022. - № 4. - С. 5-7.
4. Tuyakova, U., Baizhumanova, B., Mustapaeva, T. et al. Developing emotional intelligence in student teachers in universities. *Humanit Soc Sci Commun* 9, 155 (2022). <https://doi.org/10.1057/s41599-022-01173-w>.
5. Бердникова И.А. Эмоциональный интеллект как предиктор психологического благополучия студентов. Автореф. диссертации на соискание ученой степени кандидата психологических наук. - М., 2022. - с. 24.
6. Antonella D'Amico, Alessandro Geraci. MetaEmotions at School: A Program for Promoting Emotional and MetaEmotional Intelligence at School; a Research-Intervention Study. *Educ. Sci.* 2022, 12(9), 89; <https://doi.org/10.3390/educsci12090589>.
7. Панькова А.М., Валиев Р.А., Максимова Л.А., Каримова В.Г., Асташов М.С. Исследование специфики эмоционального интеллекта студентов вузов разных направлений подготовки как условие эффективного взаимодействия в профессиональной деятельности // Педагогическое образование в России - 2022. - № 2. - С. 131-140.
8. Majeski R., Stover M., Valais T., Ronch J. Fostering emotional intelligence in online higher education courses [Электрон. ресурс]. - 2017. - URL: https://www.researchgate.net/publication/319857027_Fostering_Emotional_Intelligence_in_Online_Higher_Education_Courses.
9. Abdolrezaipoor P., Granbari N. Emotional-based pedagogy and facilitating EFL learners' perceived flow in online education [Электрон. ресурс]. - 2022. - URL: https://www.researchgate.net/publication/363565495_Emotional_based_pedagogy_and_facilitating_EFL_learners'_perceived_flow_in_online_education.
10. Meng L., Qi, J. The effect of an emotional intelligence intervention on reducing stress and improving communication skills of nursing students [Электронный ресурс]. - 2018. - URL: https://www.researchgate.net/publication/323186489_The_Effect_of_an_Emotional_Intelligence_Intervention_on_Reducing_Stress_and_Improving_Communication_Skills_of_Nursing_Students.
11. Nguyen T., White S., Hall K., Bell R.L., Ballentine, W. Emotional Intelligence and Managerial Communication [Электронный ресурс]. - 2019. - URL: <https://doi.org/10.33423/ajm.v19i2.2068>.

12. Okwuduba E., Chinaza K., Okigbo C., Nkiru N., Chinwe S. Impact of intrapersonal and interpersonal emotional intelligence and self-directed learning on academic performance among pre-university science students [Электронный ресурс]. - 2021. - URL: https://www.researchgate.net/publication/350516738_Impact_of_intrapersonal_and_interpersonal_emotional_intelligence_and_self-directed_learning_on_academic_performance_among_pre-university_science_students.
13. Wang N., Young T., Wilhite S.C., Marczyk G. Assessing students' emotional competence in higher education: Development and validation of the widener emotional learning scale // Journal of Psychoeducational Assessment – 2011. - № 29 (1): - 47-62.
14. Maguire R., Egan A., Hyland P., Maguire P. Engaging students emotionally: The role of emotional intelligence in predicting cognitive and affective engagement in higher education // Higher Education Research & Development – 2017. - № 36 (2): 343-357.
15. Radu C. Emotional Intelligence - How do we motivate our students? // Pro-cedia-Social and Behavioral Sciences – 2014. № 141: 271-274.
16. Zysberg L., Orenshtein C., Gimmon E., Robinson R. Emotional intelligence, personality, stress, and burnout among educators // International Journal of Stress Management - 2017. № 24 (S1): 1-16.
17. Об утверждении Программы действий Правительства Республики Казахстан на 2022 год. Постановление Правительства Республики Казахстан от 25 апреля 2022 года № 241 / <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2200000241>.
18. Ильин, Е.И. Эмоции и чувства: учеб. для вузов / Е.И. Ильин. - Санкт-Петербург: Издательский дом «Питер», 2011. - 175 с.

References:

1. Luksha, P., Kubista, D., Laslo, A., Popovich, M., & Ninenko, I. (2018). Budushchee globalnogo obrazovaniia [Global Education Future]. Obrazovanie dlia slozhnogo obshchestva - Education for a complex society, 212. Retrieved from <http://vcht.center/wp-content/uploads/2019/06/Obrazovanie-dlya-slozhnogo-obshchestva.pdf> [in Russian].
2. Spenser-Keis D., Luksha P., Kubista Dzh. (2020). Obrazovatelnye ekosistemy: vznikaiushchaia praktika dlia budushchego obrazovaniia [Educational ecosystems: Emerging practices for future education]. - Moscow: Moskovskaia shkola upravleniia SKOLKOVO [Moscow School of Management SKOLKOVO] i Global Education Futures [in Russian].
3. Vasbieva D.G. (2022). K voprosu o sovremennykh kontseptsiiakh emotsionalnogo intellekta i faktorakh ego formirovaniia i razvitiia u studentov vuza [On the issue of modern concepts of emotional intelligence and factors of its formation and development in university students] // Mir nauki, kultury, obrazovaniia. Seriia «Pedagogicheskie nauki» [The world of science, culture, education. Series "Pedagogical Sciences"] - № 4. 5-7 [in Russian].
4. Tuyakova, U., Baizhumanova, B., Mustapaeva, T. et al. Developing emotional intelligence in student teachers in universities. Humanit Soc Sci Commun 9, 155 (2022). <https://doi.org/10.1057/s41599-022-01173-w>.
5. Berdnikova I.A. (2022). Emotsionalnyi intellekt kak prediktor psikhologicheskogo blagopoluchiia studentov [Emotional intelligence as predictors of psychological well-being of students.]. Avtoref. dissertatsii na soiskanie uchenoi stepeni kandidata psikhologicheskikh nauk [Autoref. dissertations for the degree of candidate of psychological sciences]. - Moscow, 2022. – s. 24 [in Russian]
6. Antonella D'Amico, Alessandro Geraci. MetaEmotions at School: A Program for Promoting Emotional and MetaEmotional Intelligence at School; a Research-Intervention Study. *Educ. Sci.* 2022, 12(9), 89; <https://doi.org/10.3390/educsci12090589>.
7. Pankova A. M., Valiev R. A., Maksimova L. A., Karimova V. G., Astashov M. S. (2022). Issledovanie spetsifiki emotsionalnogo intellekta studentov vuzov raznykh napravlenii podgotovki kak uslovie effektivnogo vzaimodeistviia v professionalnoi deiatelnosti [The study of the specifics of the emotional intelligence of university students in different areas of training as a condition for effective interaction in professional activities] // Pedagogicheskoe obrazovanie v Rossii [Pedagogical education in Russia]. № 2. 131-140.
8. Majeski R., Stover M., Valais T., Ronch J. Fostering emotional intelligence in online higher education courses [Электрон. ресурс]. - 2017. - URL:

https://www.researchgate.net/publication/319857027_Fostering_Emotional_Intelligence_in_Online_Higher_Education_Courses.

9. Abdolrezapour P., Granbari N. Emotional-based pedagogy and facilitating EFL learners' perceived flow in online education [Электрон. ресурс]. - 2022. - URL: https://www.researchgate.net/publication/363565495_Emotional_based_pedagogy_and_facilitating_EFL_learners'_perceived_flow_in_online_education.

10. Meng L., Qi, J. The effect of an emotional intelligence intervention on reducing stress and improving communication skills of nursing students [Электронный ресурс]. - 2018. - URL: https://www.researchgate.net/publication/323186489_The_Effect_of_an_Emotional_Intelligence_Intervention_on_Reducing_Stress_and_Improving_Communication_Skills_of_Nursing_Students.

11. Nguyen T., White S., Hall K., Bell R.L., Ballentine, W. Emotional Intelligence and Managerial Communication [Электронный ресурс]. - 2019. - URL: <https://doi.org/10.33423/ajm.v19i2.2068>.

12. Okwuduba E., Chinaza K., Okigbo C., Nkiru N., Chinwe S. Impact of intrapersonal and interpersonal emotional intelligence and self-directed learning on academic performance among pre-university science students [Электронный ресурс]. - 2021. - URL: https://www.researchgate.net/publication/350516738_Impact_of_intrapersonal_and_interpersonal_emotional_intelligence_and_self-directed_learning_on_academic_performance_among_pre-university_science_students.

13. Wang N., Young T., Wilhite S. C., Marczyk G. Assessing students' emotional competence in higher education: Development and validation of the widener emotional learning scale // Journal of Psychoeducational Assessment – 2011. - № 29 (1): - 47-62.

14. Maguire R., Egan A., Hyland P., Maguire P. Engaging students emotionally: The role of emotional intelligence in predicting cognitive and affective engagement in higher education // Higher Education Research & Development – 2017. - № 36 (2): 343-357.

15. Radu C. Emotional Intelligence - How do we motivate our students? // Pro-cedia-Social and Behavioral Sciences – 2014. № 141: 271-274.

16. Zysberg L., Orenshtein C., Gimmon E., Robinson R. Emotional intelligence, personality, stress, and burnout among educators // International Journal of Stress Management - 2017. № 24 (S1): 1-16.

17. Ob utverzhdenii Programmy deistvii Pravitelstva Respubliki Kazakhstan na 2022 god. [On the approval of the Action Program of the Government of the Republic of Kazakhstan for 2022.] Postanovlenie Pravitelstva Respubliki Kazakhstan ot 25 apreliia 2022 goda № 241 [Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated April 25, 2022 No. 241] / <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2200000241>.

18. Ilin, E.I. (2011). Emotsii i chuvstva [Emotions and feelings]: ucheb. dlia vuzov / E.I. Ilin. - Sankt-Peterburg: Izdatelskii dom «Piter», 2011. - s.175.